

A vírus virágai

PUBLICISZTIKA - LXIV. évfolyam, 15. szám, 2020. április 9.

Most, amikor mindenki középkori módokon igyekszik a koronavírus elől menekíteni magát és családját, hiszen utoljára a XIX. századi nagy kolerajárványok miatt rendelkeztek el a sok évszázados szokás szerint országos vesztegárákat és karanténokat, amikor az orvostudomány még nem tudott mit kezdeni egy olyan láthatatlan ellenséggel, amely akkor is fertőz, ha a terjesztőjén nem mutatkoznak a tünetei, szóval ezekben a vészterhes napokban sikerült kormányunk fővadászának és mellékállásban miniszterelnök-helyettesének magára vállalni egy olyan salátatörvény benyújtását, amely számos honfitársunkat legalábbis szemöldökének kérdő célzatú felvonására készítette.¹

Van ebben a törvényjavaslatban tücsök és bogár, bányászat és kromoszóma, színház és kegyhely, ahogy az egy ivarérett salátatörvénytől elvárható. Nekem külön élvezetet okozott annak felfedezése, hogy bekerült a Nyelvtudományi Intézet (NYTI) is az ízfokozók közé – ha már az ÁSZ a múltkor nehéz testi munkával kiderítette, mi közöm volt ehhez a hajdan akadémiai intézményhez.

A törvények hányattatott sorsa

Mint ismeretes, tavaly csaknem egyéves, finoman szólva hercehurca végén az MTA kutatóhálózata egy újonnan alapított szervezetbe került, ami számos kisebb törvény megváltoztatását tette szükségessé. A korábbi rendelkezések az MTA-ra ruházták az anyakönyvezésben adható utónevek jóváhagyását, amivel az Akadémia a saját hálózatának egyik tagját, a NYTI-t bízta meg. Számos tudóstársam kapálózott ez ellen, hiszen a keresztnevek engedélyezésének valóban nem sok köze van a tudományos kutatáshoz. Ezt a területet pedig sajnos szabályozni kell, mert – amennyire meg tudom ítélni – a születendő gyermekeket csak így lehet megvédeni attól, hogy a szülői találékonyosság álcájában megmutatkozó önkény ne tegye az életet számukra elviselhetetlenné. Alapvetően egyébként ez az áthághatatlan főszabály van: férfinév nem lehet nőnek adni és megfordítva. Az egyetlen bírósági eljárás, amelyben igazgatóként szakértői minőségben részt kellett vennem, épp egy ilyen kérdés körül forgott (és a bíróság a NYTI véleményét fogadta el).²

Amikor váratlanul megalapították a Nyelvstratégiai Intézetet, csak azért örültem, mert reménykedtem, hogy a NYTI eme nem önként vállalt feladatkörét átadhatjuk nekik: legyen legalább valami létükük. No de tudós igazgatójuknak egy idő után elege lett, aztán maga a Manysi is beolvadt a még feltűnőbbben fölösleges Magyarságkutató Intézetbe, amelynek a főnyelvésze ezekben a vírusterhes napokban az ékezetek nélküli kommunikáció veszélyeiről képes értekezni a pártlap hasábjain.³

Az utónév-szabályozástól való megszabadulás esélye tehát elenyészett, miközben gőzerővel folyt a kutatóhálózat elcsatolása, ami aztán a tavalyi nyár közepén gyorsan elfogadott törvényben öltött testet. Az előterjesztők nem vették észre, hogy a NYTI önálló egység, ezért az utcanévek felülvizsgálatának kötelezettségével együtt a Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK) rendelték az utóneveket is. Még arra se vigyáztak, bár a javaslat embrionális állapotában többen szóvá tették, hogy az MTA szó kihúzása után legalább a névelőt igazítsák az azt követő szóhoz, így a máig érvényes szövegben ez áll „az Bölcsészettudományi...” Hiába, a sietséggel vegyes értetlenség páncélja áthatolhatatlan, de megnyugtató, hogy jóllehet az emberi butaság végtelen, legalább nem tart örökké.

Aligha lep meg bárkit is, hogy az utónevekről továbbra is az NYTI-ben működő bizottság tett ajánlásokat,

majd ezeket átküldték a BTK-ba, hogy az ő hivatalos pecsétjükkel menjen tovább az államigazgatásba. Ez a rendszer minden bizonnyal már a monarchia idejében is érvényben lehetett, tehát a mostani vészterhes időkben várható volt a helyesbítés még jó pár hónapot.

Békák a mocsárban

Március végén, már bőven a járvány miatt kihirdetett veszélyhelyzet alatt, a kormány bejelentette, hogy újra jelentős mértékben átalakítja a felsőoktatást: karokat megint áthelyez, és működési formát változtat hat intézmény esetében.

Hűségese olvasóim talán emlékeznek kritikai viszonyomra a többéves előkészítés után 2016 végén elfogadott hangzatos *Fokozatváltás a felsőoktatásban* című dokumentumhoz, amelyet maga Palkovics László jegyzett, akkor még (felső)oktatási államtitkárként.⁴ A múlt héten kihirdetett felsőoktatási átszervezések kapcsán Bódis József ITM-államtitkár pedig éppen erre az elaborátumra hivatkozott: „A Fokozatváltás a felsőoktatásban *stratégia megvalósulása érdekében meghatároztuk az állami felsőoktatási intézmények fejlődési irányát, azt a folyamatot és feltételrendszert, amely alapján képessé válnak a térség társadalmi-gazdasági környezetét fejlesztő tudományos, innovációs, művészeti és képzési ökoszisztéma (!) hatékonyabb és eredményesebb működtetésére.*”⁵

Nem tudhatom, a Magyar Rektori Konferencia egykori elnöke mikor olvasta utoljára ezt a 107 oldalas írományt, de biztosíthatom, hogy alapítványi tulajdonú vagy működtetésű egyetemről, főiskoláról nincsen szó benne, sőt gyakorlatilag az „alapítvány” szó sem található. „A kormány (...) arról döntött, hogy az *Állatorvostudományi Egyetem, a Miskolci Egyetem, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Neumann János Egyetem, a Soproni Egyetem és a Széchenyi István Egyetem – egy új, versenyképesebb működést biztosítani képes struktúrában működik tovább. (...) 2020. július 1-jével az egyetemek alapítói és fenntartói jogai a közvetlen állami fenntartás helyett egy kifejezetten erre a célra alapított vagyongazdálkodó alapítványokhoz kerülnek*” – folytatta az államtitkár.

Tekintsünk el a tudósítás napokkal később is makacsul megőrzött egyeztetési hibájától; a pártlapot nem a stílusa miatt olvassuk. Figyeljünk fel viszont mindenekelőtt a határozat időzítésére: a felvételi jelentkezések már lezajlottak, és bár még nem tudjuk, mi lesz az érettségivel, legalábbis tisztességtelen a már az intézményekhez jelentkezettek háta mögött megváltoztatni a rendszert. Ráadásul egyrészt úgy, hogy a járvány alatt nem lehet személyes részvétellel oktatói vagy hallgatói gyűléseket tartani, ahol tájékoztathatnák a döntés által érintetteket, akik kérdéseket tennének föl és vitathatnák a válaszokat. De hát jól emlékszünk a miniszterre, aki szerint a mocsár lecsapolása előtt fölösleges megkérdezni a békákat.

Azonban nemcsak a békákról van itt szó, hanem a (még) érvényes törvények betűjéről is. A rendeleti kormányzás előestéjén benyújtanak egy kormányelőterjesztést anélkül, hogy a *Jogalkotási törvény* szerinti társadalmi egyeztetést megejtették volna.⁶ Számoljunk: három hónap múlva a felsorolt egyetemek gazdasági és irányítási szervezete teljes mértékben megváltozik, a szenátusok helyett vagyongazdálkodó kuratóriumok fognak határozni a rektor és a gazdasági vezető személyéről, a költségvetésről, lényegében mindenről, ami eddig az úgy-ahogy még döntésképes szenátusok jogkörébe tartozott. Teszik ezt annak alapján, ami az új szervezeti és működési szabályzatokból majd kiderül a „békák” számára.

„Az intézkedés elsődleges célja a versenyképesség növelése és a jelenleginél rugalmasabb és kiszámíthatóbb működési környezet megteremtése a felsőoktatás nemzetközisítése érdekében” – nyilatkozta Bódis professzor, becsukva szemét a járvány okozta nyilvánvaló változások elől, amikor iráni fizető (!) diákokat toloncolnak ki, a nemzetközi mobilitás csak évek múlva állhat vissza (ha egyáltalán) a korábbi szintre, továbbá jelentős gazdasági visszaesésre számíthatunk, ami a fizető képzések iránti keresletet is érinteni fogja. „Az állammal, mint (...) megrendelővel 15-20 éves keretszerződés és 3-5 éves finanszírozási szerződés keretében alakítják ki a kapcsolatukat, amely garanciát jelent a hosszú távú stabil működésre.” Elképzelem, amikor az „állam” kiköti, hogy például a Miskolci Egyetemen a bölcsészképzést

ezenkívül nem finanszírozza: vajon a másik szerződő félnek milyen eszközök lesznek a kezében?

A vezetői oldalról nézve a versenyképességet nyilván növelni fogja, hogy a magánegyetemekre nem vonatkozik a vásárlásoknál bonyolult, lassú és gyakorlatilag magasabb árakkal járó közbeszerzés, valamint hogy a *Közalkalmazotti törvény* helyett a munkaadókat sokkal kényelmesebb helyzetbe hozó *Munka törvénykönyve* alá tartoznak majd az oktatók, dolgozók, hiszen gond nélkül elbocsáthatók és így fegyelmezhetők lesznek. A nyugdíjazásig tartó kinevezés, a *tenure*, ami a vezető oktatók előjoga minden civilizált országban, akár állami, akár magánegyetemről van szó, ezzel nyilván megszűnik. És vele az oktatói szabadság is, ami alapkövetelménye a modern egyetem működésének, tudományos és oktatási színvonala fenntartásának.

Röviden: ez a változás az egyetemi szféra autonómiafelszámoló és szájkosártörvényeként fog működni. Azok a szenátusok és rektorok, amelyek és akik most reménykednek, hogy ha időben gázsulálnak, megmaradhatnak a hatalom közelében, súlyosan tévedni fognak: csak látszatjogaik maradnak, amikben jólesően dagonyázhatnak, mint Kóka miniszter békái a mocsárban.

A javaslat szerint a kormány jelöli ki a kuratórium tagjait és elnökét, valamint gondoskodik az alapítvány vagyonáról. Vegyük észre, hogy itt másról van szó, mint amit a Corvinusszal tettek: ott jelentős részvényvagyonot írtak az egyetemre, amely most az olajrészvények esésekor persze megmutatta, mennyire bizonytalan egy ilyen típusú finanszírozás.⁷ Itt viszont az ingatlanok átruházásán kívül nem lesz vagyonátadás, hanem feltehetően évről évre kisegítik majd a „leszerződött” alapítványokat, vagyis semmivel sem csökkennek az állam terhei, de az eddigi kancellári rendszernél is jobban megnövekszik a kormány beleszólási lehetősége a kuratóriumokon keresztül. Jelzem, a Corvinuson nem emelkedtek a fizetések, sőt sokan kevesebbet keresnek, mint korábban, és bizonytalanabbak lettek a jövedelmeik. Anthony Radev elnök dekrétumokkal vezeti az intézményt, a szenátusnak formális funkciókat engedve.

Ha pedig mindezt az oktatók, hallgatók nem veszik észre, hanem hagyják magukkal megtörténni, mint az összes eddigi destruktív változtatást, akkor azt kell mondjam, megérdemeljük a sorsunkat.

Karkeringő

Az egyetemeknek az alapítványokon keresztüli magánosítása már egy ideje itt ólálkodott a kertek alatt. Mielőtt kimutatható lett volna, hogy a Corvinuson ez sikeres volt (vagy nem), már több intézményről tudni lehetett, hogy bejelentette az igényét, így a MOME, az ÁTE és a SZIE is a fent említettek közül. Viszont a miskolci és a sokszoros névváltoztatáson átesett kecskeméti intézmény bekerülése a csapatba sokunkat meglepetésként ért.

A Miskolci Egyetem legalább megmaradhat jelenlegi szerkezetében, a kecskeméti NJE azonban le kell adja pedagógusképző karát és az ahhoz tartozó iskolát, valamint óvodát a Károli Egyetemnek, amelynek a nagykőrösi tanítóképzője mellett így 15 percnyi vonatútra lesz egy másik hasonló intézménye, mert ilyen nálunk a bőség zavara. Arra hivatkoznak, hogy Kecskeméten a református egyházközség 1918-ban alapította a tanítóképzőt, s az „visszakerül szellemi és lelki otthonába”, ami persze a szó szoros értelmében sem igaz, hiszen ami „visszakerül”, az valami egészen más: egy az 1948-as államosítás óta működő világi intézmény, amelynek sem oktatóit, sem a gyakorló iskolai tanárait, sem az itteni gyerekek szüleit nem kérdezték meg, mit szólnak a változáshoz. Sőt az egyházi kárpótlások keretében a tanítóképző épületéért cserébe a Református Egyház éves járadékot kapott, viszont az általános iskola és az óvoda sohasem volt az övé, azokat a város alapította.⁸

Külön mulatság a dologban, hogy a NJE-ről még időben Debrecenbe költözött (és Palkovics miniszter belső köréhez tartozó) előző rektor, Ailer Piroska tavaly megválasztott utódjának, Fülöp Tamásnak éppen pedagógusi képzettsége van, ami aligha teszi őt alkalmassá a maradék alapítványi egyetem vezetésére.⁹ Talán visszatér majd Szolnokra, amelynek egykori főiskoláját éppen tavaly nyáron csatolták el az NJE-től

Debrecenhez. A helyi sajtó győzelemként értékeli, hogy az NJE-t nem adták oda a szegedi egyetemnek, de nem veszi észre, hogy Ailer távozásával Palkovics támogatását is elveszítették, és az egykor nagy tervekkel és mellénnyel fellépő Matolcsy jegybankelnök sem tüsténkedik már az egyetem körül.

Az viszont nem volt meglepő a *Felsőoktatási stratégia* ismerőinek, ami most az agrárképzésben végbe megy. Jó három éve tudósítottam a tervről e hasábon (Karok és rendek, *ÉS*, 2017/2., január 13.), mindazt megemlítve, ami most a keszthelyi Georgikonnal és a Kaposvári Egyetemmel történik. „Elkerülhetetlen az agrárképzést nyújtó felsőoktatási intézmények profiltisztítása, a képzések koncentrálása. Az országban maximálisan 2-3 agrárképzési központ kialakítására van szükség, melyek az alapképzéstől a doktori iskoláig és a kutatóintézetekig lefedik a teljes agrár-felsőoktatási és K+F spektrumot” – idézem akkor a dokumentum szavait. Hogy a profiltisztításba miként fér bele a kaposvári pedagógusképző vagy (a Vidnyánszky Attila rektorhelyettesessel megerősített) művészeti kar, majd Gödöllőn eldöntik.

Ahol nyilván szeretettel fogadják vissza a minden bizonnyal legtöbbet vándorolt intézményt, jelenlegi nevén az Agrártudományi és Vidékfejlesztési Kart, amelynek a sorsa felidézi a közmondásos kárpátaljai János bácsi állampolgárságainak viszontagságos történetét. Mert ezt a főiskolát Gyöngyösön a budapesti kertészeti egyetem karaként alapították, utána még 1976-ban Gödöllőhöz került, majd 2003-tól a befolyásos szocialista képviselő, Magda Sándor jóvoltából Károly Róbert királyunk nevét fölvéve önállósult, aminek 2016-ban szakadt vége, mert a friss egri egyetembe olvasztották. Most meg újra Gödöllőhöz csatolták, miközben egy tapodtat se mozdult ki ősi otthonából. **10**

De nincs miért mulatnunk. Miközben mi mind a járvány eddigi és várható következményeit latolgatjuk, családunk, munkahelyünk, az ország és lakosai épségéért aggódunk, miközben a parlament a rendkívüli rendeleti kormányzás bevezetését szavazza meg, serény miniszterünk úgy tesz, mintha az Országgyűlés rendes menetrend szerint dolgozna, és olyan, egyébként előkészítetlen és a kötelező egyeztetéseket teljes mértékben negligáló javaslatokat terjeszt be, amelyeket sorban a kulturális és a többi bizottságok nyilvános üléseken megtárgyalhatnának, mielőtt a plenáris ülés kimondhatná rájuk a *nihil obstat* szentenciát. Ez és a többi lopakodó eljárás a magyar parlamentarizmusnak a szégyene lesz, aminek az ódiáját viseljék azok, akiknek köszönhetjük majd őket.

1 [https://www.parlament.hu/folyamatban-levo-torvenyjavaslatok, T/9934. számon.](https://www.parlament.hu/folyamatban-levo-torvenyjavaslatok,T/9934.szamon)

2 Az utónévadásról ld. <http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/alapelvek.html>

3 <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/ekezetado-7952084/>

4 Ma már csak a Google által archivált címen érhető el:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjm_Kjnz87oAhVnwsKHfBrDJQFjAAegQIBhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.kormany.hu%2Fdownload%2Fd%2F90%2F30000%2Ffels%25C5%2591oktat%25C3%25A1si%2520koncep%25C3%25B3.pdf&usq=AOvVaw0z51eRhnhM0Rube09g9IQI

5

<https://magyarnemzet.hu/belfold/a-kormany-celja-a-vilagszinvonaltorekvo-felsooktatasi-rendszer-fejlesztese-7955348/>

6 A jogszabály előkészítője a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételről szóló törvényben meghatározottak szerint gondoskodik arról, hogy a jogszabály tervezete, valamint az ahhoz tartozó indokolás megismerhető és véleményezhető legyen. (Jat. 19. § (2))

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1000130.TV>

7 Ahogy ezt Deák Dániel jó egy éve megjósolta itt az *ÉS*-ben:

<https://www.es.hu/cikk/2019-03-14/deak-daniel/vagyonjuttatas-es-felelossegelharitas.html>

8

<https://hiros.hu/kultura/oktatas/annak-idejen-a-reformatus-egyhazkozseg-epittette-ma-az-allam-tulajdonaban-all-a-pedagoguskepzo-kar-epulete>

<https://gyakorlo.uni-neumann.hu/iskolatortenet-1>

https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/ennyi_penzt_kapnak_az_egyhazak_az_allamtol.631006.html

9 <https://pk.uni-neumann.hu/dr-fulop-tamas>

10 <https://uni-eszterhazy.hu/hu/avk/avk/a-kar-tortenete-1803>